

CRITERIS DE CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC DEL SEGLE XX, DOCUMENT DE MADRID 2011

Madrid, Juny 2011

PREÀMBUL

El Comitè Científic del Patrimoni del segle XX de ICOMOS Internacional (ISC 20C) està desenvolupant criteris per a la conservació de bens patrimonials del segle XX durant els anys 2011 i 2012.

Com a contribució a aquest debat, la Conferència Internacional "Criteris d'Intervenció per al Patrimoni Arquitectònic del Segle XX - CAH 20thC" va adoptar, el 16 de juny de 2011, el **Document de Madrid 2011** "Criteris de Conservació del Patrimoni Arquitectònic del segle XX".

OBJECTIU DEL DOCUMENT

El deure de conservar el patrimoni del segle XX té la mateixa importància que la obligació de conservar el d'altres èpoques.

El patrimoni arquitectònic del segle XX està en perill degut a la manca d'apreciació i cura. Una part del mateix és ja irrecuperable, i una altra, encara més gran, corre el mateix risc. És tracta d'un patrimoni viu que és imprescindible entendre, definir, interpretar i gestionar adequadament per a les generacions futures.

El Document de Madrid 2011 contribueix a la gestió correcta i respectuosa d'aquest important aspecte del patrimoni cultural. A més de tenir en compte altres documents referits a la conservació del patrimoni, identifica les qüestions específiques vinculades a la conservació del patrimoni arquitectònic en totes les seves manifestacions, el que no impedeix que puguin ser d'aplicació a altres expressions del patrimoni cultural del segle XX.

El document va dirigit a tots els implicats en els diferents processos de la conservació del patrimoni.

El document es complementa amb notes explicatives, així com amb un glossari de termes.

CONeixEMENT, COMPrensIó i SIGNIFICAT

Article 1: Identificar i valorar el significat cultural.

1.1: Aplicar criteris d'identificació i valoració acceptats.

Per a la identificació i l'avaluació de la importància del patrimoni han d'aplicar-se criteris patrimonials acceptats. El patrimoni arquitectònic del segle XX en concret (inclosos tots els seus elements) constitueix un testimoni material del seu temps, lloc i ús. El seu significat cultural pot residir tant en els seus valors tangibles, la seva ubicació, disseny, sistemes constructius, instal·lacions, material, estètica i ús, com en els intangibles, els històrics, socials, científics, espirituals o el seu geni creatiu, o en ambdós.

1.2: Al identificar i valorar el seu significat, s'inclouran els interiors, elements fixes, mobles i les obres d'art associades.

Al identificar i valorar el patrimoni és important incloure tots aquells aspectes relacionats amb el bé, com els interiors, elements fixes, mobles i les obres d'art associades.

1.3: Identificar i avaluar l'entorn i el paisatge associat.

Per entendre la contribució de l'entornⁱ al significat d'un bé patrimonial, el seu paisatge i emplaçament han de ser valorats y, en el seu cas, conservats i gestionats.ⁱⁱ

En el cas dels assentaments urbans, els conceptes de la planificació corresponent a cada període i lloc han de ser identificats i el seu significat reconegut.

1.4: Desenvolupar de manera preventiva inventaris del patrimoni arquitectònic del segle XX.

El patrimoni precisa una identificació preventiva a través d'inventaris sistematitzats, investigació rigorosa i estudis realitzats per equips multidisciplinars, plantejant mesures de protecció estipulades per les autoritats responsables del planejament i el patrimoni.

1.5: Utilitzar anàlisi comparatius per establir el significat cultural.

Per la valoració del significat del patrimoni els bens han de ser comparativament identificats i avaluats per analitzar i comprendre el seu significat.

Article 2: Aplicar una metodologia apropiada al desenvolupament del pla de conservació.

2.1: Mantenir la integritat a través de l'enteniment del seu significat abans de qualsevol intervenció.

Qualsevol intervenció precisa una rigorosa investigació, documentació i anàlisi històrics previs. La integritat del patrimoni no s'ha de veure afectada per intervencions insensibles. Això requereix una meticulosa avaluació del lloc, que inclogui tots els elements que contribueixin a assegurar el manteniment de les seves característiques i el seu significat. Han d'évitar-se els efectes adversos del desenvolupament, la desatenció i les conjetures.

La comprensió de la manera com el significat cultural es manifesta en el patrimoni, així com als diferents elements i valors que hi contribueixen, resulta essencial en la presa de decisions adequades per la seva cura i la conservació de la seva autenticitat i integritat. Els edificis evolucionen amb el temps, i les noves alteracions poden adoptar un significat cultural. Un mateix bé pot requerir diferents enfocaments i mètodes de conservació. L'opinió de l'autor ha de ser tinguda en compte quan es consideri rellevant.

2.2: Utilitzar una metodologia que avaluï el significat cultural i proporcionï criteris per a la seva conservació i respecte abans de començar el treball.

La metodologia utilitzada per a l'avaluació del significat del patrimoni ha de seguir criteris de conservació adequats. Deurà incloure una investigació històrica i l'anàlisi de les polítiques de conservació, gestió i interpretació del seu significat cultural. És essencial que aquests anàlisi previs hagin finalitzat abans de començar qualsevol treball, per garantir que l'aplicació dels criteris específics de conservació guiaran la seva intervenció. S'han de preparar plans de conservació. Podran desenvolupar-se cartes regionals i declaracions vinculades a un lloc específic. ■

2.3: Establir límits als canvis acceptables.

Per cada actuació de conservació, hauran d'establir-se criteris i directrius previs al seu inici, definint els límits acceptables de la intervenció. Un pla de conservació haurà de definir els elements significatius del bé, les àrees susceptibles d'intervenció, l'ús òptim i les mesures de conservació que hagin d'adoptar-se. Haurà d'atendre els principis arquitectònics i les tecnologies específiques emprades el segle XX.

2.4: Emprar experts interdisciplinars.

Els plans de conservació requereixen un enfocament interdisciplinar, que tingui en compte tot aspecte que contribueixi al significat cultural. Els especialistes en nous materials i tecnologies de conservació poden tenir que dur a terme investigacions i intercanvis de coneixement específics degut a l'ús i proliferació de materials i mètodes no tradicionals en el segle XX.

2.5: Incloure un pla de manteniment.

Es important establir un pla per vetllar preventivament pel bon estat i el manteniment regular del patrimoni, podent ser també necessari incloure un pla de consolidació d'emergència. El manteniment continuat i adequat i les inspeccions regulars són, consegüentment, les millors mesures de conservació del patrimoni, i redueixen els costos a llarg termini. Un pla de manteniment servirà d'ajuda en aquest procés.

2.6: Identificació dels responsables en la acció de conservació.

Es important identificar les parts encarregades i responsables de la acció de conservació del patrimoni. Aquestes poden incloure, sense limitacions, a propietaris, autoritats patrimonials, comunitats, governs locals i ocupants.

2.7: Arxius i documentació.

Es important l'elaboració de documentació destinada als arxius públics quan es duguin a terme canvis en el patrimoni. Les tècniques de documentació han d'incloure, depenent de les circumstàncies, fotografies, dibuixos a escala, testimonis, models tridimensionals, mostres, avaluació no destructiva i recopilació documental. La investigació en arxius és una part important del procés per elaborar el pla de conservació.

Per qualsevol intervenció s'han de documentar adequadament les peculiaritats del bé, així com les mesures adoptades. La documentació ha de recollir l'estat al inici, durant i després de la intervenció. Dita documentació ha de ser custodiada en lloc segur i en un format reproduïble. Aquesta contribuirà a la interpretació i l'enteniment del bé, augmentant d'aquesta manera la comprensió i el gaudiment per part dels usuaris i els visitants. La informació obtinguda en la investigació del patrimoni, així com en altres inventaris i documents, deurà ser accessible a totes aquelles persones interessades en ell.

Article 3: Investigació sobre els aspectes tècnics del patrimoni arquitectònic del segle XX.

3.1: Investigació i desenvolupament de mètodes específics de conservació adequats als materials i tècniques constructives pròpies del segle XX.

Freqüentment, els materials i tècniques constructives del segle XX difereixen dels del passat. Per aquesta raó, es requereix l'investigació i el desenvolupament de mètodes de conservació específics adequats a aquestes tipologies constructives úniques. Alguns elements d'aquest patrimoni, en particular els creats en la segona meitat del mateix, poden implicar desafiaments específics per la seva conservació. Això pot ser resultat de l'ús de materials i mètodes constructius nous o experimentals o, simplement, de la carència d'experiència professional específica en la seva conservació. Els materials i detalls significatius que hagin de ser retirats, seran documentats, i es guardaran mostres representatives dels mateixos.

Prèviament a tota intervenció, cal analitzar i identificar curosament qualsevol dany visible o invisible. Alguns dels nous materials poden tenir un període de vida més curt que els tradicionals, per el que és necessari que siguin especialment observats. Aquestes investigacions han de ser portades per professionals degudament qualificats, usant mètodes no destructius ni invasius. Els anàlisis destructius es reduiran al mínim. Es requereix una investigació metòdica de l'envelliment dels nous materials del segle XX.

3.2: L'aplicació de la normativa precisa enfocada flexible i innovadora que assegurin bons resultats en el patrimoni.

L'aplicació de les normes de construcció (per exemple les de accessibilitat, seguretat i salut, protecció contra incendis, sísmica i de millora de l'eficiència energètica) pot requerir adaptacions per conservar el significat cultural. L'anàlisi pormenoritzat i la negociació amb les autoritats buscaran minimitzar els impactes negatius. Cada cas ha de ser valorat individualment^{iv}.

GESTIÓ DEL CANVI PER CONSERVAR EL SIGNIFICAT CULTURAL

Article 4: Reconeixement i gestió de les constants pressions a favor del canvi.

4.1: Tant si es deuen a la intervenció humana com a les condicions mediambientals, la gestió dels canvis és part essencial del procés de conservació per mantenir el significat cultural, la autenticitat i la integritat del patrimoni.

La conservació de la autenticitat i la integritat és particularment important en els assentaments urbans, en els que poden ser necessaris canvis derivats de l'ús quotidià que tinguin un impacte en el significat patrimonial.

Article 5: Gestionar els canvis amb sensibilitat.

5.1: Adoptar un criteri cautelós en front els canvis.

Es farà tant com sigui necessari i tan poc com sigui possible. Qualsevol intervenció ha de ser cautelosa. L'abast i la profunditat de qualsevol intervenció han de ser minimitzats. S'empraran mètodes de reparació experimentats per evitar els tractaments que poguessin danyar els materials històrics i el seu significat cultural; les reparacions es duran a terme de la forma menys invasiva possible. Els canvis han de ser tot lo reversibles que sigui possible.

Poden fer-se petites intervencions que millorin el comportament i la funcionalitat del lloc a condició de que el significat cultural no es vegi danyat. I quan es plantegi un canvi d'ús, aquest serà l'adequat per conservar-lo.

5.2: Avaluar l'impacte dels canvis proposats en el patrimoni i tractar de minimitzar-los abans del inici del treball.

Abans d'intervenir en qualsevol bé patrimonial, deuen definir-se tots els seus elements i comprendre les seves relacions i context respecte del seu significat cultural. S'ha d'avaluar en detall l'impacte de la proposta en els valors patrimonials. S'analitzaran amb sensibilitat els canvis en tots els atributs, conservant-se les components més importants. S'eliminaran els impactes negatius que distorsionen el seu significat.

Article 6: Assegurar el caràcter respectuós de les ampliacions i intervencions.

6.1: Les ampliacions han de respectar el significat cultural.

En alguns casos poden ser requerides intervencions i ampliacions que assegurin la sostenibilitat del bé patrimonial. Després una anàlisi acurada, aquestes ampliacions s'hauran de dissenyar respectant el significat cultural del bé patrimonial. Han de ser reconeixibles com a elements nous, clarament identificables i mantenir l'harmonia amb el lloc, sense competir amb ell.

6.2: Projectar les intervencions tenint en compte els seus valors.

L'anàlisi acurat de l'entorn i la correcta interpretació del seu disseny poden ajudar a proveir solucions de disseny apropiades que tinguin en compte el caràcter, emplaçament, escala, forma, composició, proporció, traça, estructura, materials, textura, color, patina i detalls existents. Projectar d'acord amb el context no significa imitar.

Article 7: Respecte a la autenticitat i integritat del bé.

7.1: les intervencions han de potenciar i mantenir el significat cultural.

Els elements significatius han de reparar-se o restaurar-se, més que substituir-se. És preferible consolidar i conservar elements a substituir-los. Quan sigui possible, els materials usats seran semblants als originals, però es marcaran i dataran per distingir-se d'aquests.

La reconstrucció de bens patrimonials totalment perduts o dels seus elements principals no constitueix un acte de conservació i no és recomanable. La reconstrucció d'elements aïllats, si es basa en documentació, pot contribuir a la correcta interpretació del bé patrimonial.

7.2: Respectar el valor dels canvis significatius superposats, i de la patina del temps.

El significat cultural d'un bé com a testimoni històric es basa principalment en la seva substància material original o significativa, i/o en els seus valors intangibles que defineixen la seva autenticitat. En qualsevol cas, el significat cultural d'un bé patrimonial, original o derivat d'intervencions posteriors, no depèn només de la seva antiguitat. Canvis posteriors que hagin adquirit la seva pròpia significació cultural deuen ser reconeguts i considerats en el moment de prendre decisions sobre la seva conservació.

La antiguitat ha de ser identificable tant a través dels canvis produïts en el temps com per la seva patina. Aquest principi és aplicable a la majoria dels materials del segle XX.

Els continguts, estris fixes i accessoris que contribueixin al significat cultural deuen ser mantinguts en el bé en la mesura de lo possible.

SOSTENIBILITAT MEDIAMBIENTAL

Article 8: Considerar la sostenibilitat mediambiental.

8.1: És convenient assolir un equilibri adequat entre la sostenibilitat mediambiental i el manteniment del significat cultural.

Las pressions per millorar l'eficiència energètica es veuran incrementades amb el temps. El significat cultural no ha de veure's danyat per les mesures de millora de la eficiència energètica.

La conservació ha de considerar els criteris contemporanis de sostenibilitat mediambiental. Les intervencions en un bé patrimonial deuen executar-se amb mètodes sostenibles i servir al seu desenvolupament i gestió^{vi}. Per assolir una solució equilibrada, es consultarà als actors implicats amb la finalitat d'assegurar la sostenibilitat del bé. Han de posar-se a disposició de les futures generacions totes les opcions possibles en termes d'Intervenció, gestió i interpretació del lloc, del seu emplaçament i dels seus valors patrimonials.

INTERPRETACIÓ I COMUNICACIÓ

Article 9: Promoure i celebrar el patrimoni arquitectònic del segle XX amb la societat.

9.1: La promoció i interpretació són aspectes vitals del procés de conservació.

Es publicaran i difondran, quan sigui possible, les investigacions, plans de conservació, commemoracions i projectes sobre el patrimoni tant en l'àmbit professional com fora d'ell.

9.2: Comunicar els valors del patrimoni de forma àmplia.

Establir un diàleg amb el públic específic i els actors implicats que afavoreixi l'apreciació i comprensió de la conservació del patrimoni.

9.3: Fomentar i recolzar la inclusió de la conservació del patrimoni del segle XX en els programes educatius professionals.

Els programes educatius i de formació de professionals han de incloure els principis de conservació del patrimoni arquitectònic del segle XX^{vi}.

GLOSARI

Atributs inclouen l'emplaçament, el disseny, els sistemes constructius, els equipaments tècnics, les fàbriques, les qualitats estètiques i l'ús.

Autenticitat és la qualitat d'un bé patrimonial per expressar els seus valors culturals, a través de la seva presència material i els seus valors intangibles de una forma creïble i certa. Depèn del tipus de patrimoni i del seu context cultural.

Components d'un bé patrimonial poden ser els interiors, els equipaments, el mobiliari associat, els ornaments, l'emplaçament i el paisatgisme.

Conservació es refereix a tots els processos de vetlla encaminats al manteniment de la seva significació cultural.

Significat cultural es refereix al valor estètic, històric, científic i social i/o espiritual de generacions passades, presents o futures. Aquesta significació cultural es plasma en el lloc en sí mateix, en el seu emplaçament, la seva estructura, el seu ús, les seves associacions, els seus significats, els seus registres, i els seus llocs i objectes relacionats. Aquests llocs poden tenir una ampla varietat de significacions per diferents individus o grups.

Valor intangible pot incloure els històrics, els socials, els científics, els espirituals o els genis creatius.

Integritat és la mesura de la conservació en la seva totalitat del patrimoni construït i els seus atributs. L'anàlisi del estat d'integritat requereix per tant una valoració de fins on el bé:

- 1 Inclou tots els elements precisos per expressar el seu valor.
- 2 Assegura la completa representació dels trets i processos que transmet la significació del lloc.
- 3 Sofreix efectes adversos de la seva evolució i/o negligència.

Intervenció és tot canvi o adaptació, incloent transformacions i ampliacions.

Manteniment significa la continuada vetlla de la conservació, tant de l'estructura com de l'entorn del bé, i s'ha de distingir de reparació.

Reversibilitat significa que una intervenció pot desfer-se sense causar alteracions o canvis en l'estructura històrica bàsica. En casi tots els casos, la reversibilitat no és absoluta.

NOTES

ⁱ Els documents i cartes rellevants inclouen:

- Carta de Venècia - Carta internacional per a la Conservació i Restauració dels Monuments i llocs, 1964.
- Carta de Florència - Jardins Històrics i Paisatges Culturals, 1981.
- Carta de Washington - Carta per a la Conservació de Ciutats Històriques i Àrees Urbanes, 1987.
- Declaració d'Eindhoven, DOCOMOMO, 1990.
- Document de Nara sobre l'Autenticitat, 1994.
- Carta de Burra - La Carta de ICOMOS Austràlia per els llocs de Significació Cultural, 1999.
- Principis per l'Anàlisi, Conservació i Restauració Estructural del Patrimoni Arquitectònic, 2003.
- Carta de Nizhny Tagil per al Patrimoni Industrial, TICCIH, 2003.
- Declaració de Xi'an sobre la Conservació de la Configuració i Estructures, llocs i Àrees, ICOMOS, 2005.
- Conservació del Patrimoni Mundial: Directrius Operatives, 2008.

ⁱⁱ Els espais a l'aire lliure, o les zones verdes al voltant o entre objectes arquitectònics o en àrees urbanes, freqüentment representen elements constitutius de una composició global i d'una històricament pretesa percepció especial.

ⁱⁱⁱ Per exemple, el Text de Mèxic i la Declaració de Moscou.

^{iv} En alguns casos, els materials usats en la construcció del patrimoni del segle XX tenen un període de vida més curt que els tradicionals. La ausència de mètodes i coneixements de conservació basats en les seves característiques materials pot determinar la necessitat d'intervencions més dràstiques que en els materials tradicionals i requerir, a més, intervencions addicionals en el futur.

^v La seva eliminació és inacceptable, a menys que sigui l'única manera de garantir la seva seguretat i conservació. Han de ser reinsertats on i quan les circumstàncies ho permetin.

^{vi} "Informe Brundtland" sobre el nostre Futur Comú (1987), Comissió Mundial de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament (WCDE), Oxford University Press, ISBN: 0-19-282080-X.

^{vii} UIA Architectural Education Commission Reflection Group.